

Leo Õispuu sõnavõtt märtsiküüditamise 64. aastapäeval

MEMENTO TALLINNA ÜHENDUSE esimehe ja EESTI MEMENTO LIIDU juhatuse liikme LEO ÕISPUU sõnavõtt MÄRTSIKÜÜDITAMISE aastapäeval 25. märtsil 2013.a. Vabadussõja võidusamba jalamil Tallinnas.

Lugupeetavad Eesti Vabariigi Riigikogu ja Valitsuse liikmed, EELK piiskop härra Einar Soone, erakondade ja Tallinna Linnavalitsuse esindajad, Kaitseväge ja diplomaatilise korpuse esindajad! Daamid ja härrad! Kallid saatusekaaslased!

Lubage mul Eesti Memento Liidu ja Memento Tallinna Ühenduse nimel avaldada kaastunnet neile, kes rängalt kannatasid seoses massiküüditamisega, mis algas 1949. aasta 25. märtsi varahommikul. Ka minu vanaisa ja vanaema viidi ära. Mina ise olen 1941. aasta küüditatute perest. Eesti, Läti ja Leedu rahvaste jaoks on 1949. aasta märtsiküüditamine oma mastaapide ja julmuse poolest sündmuseks, mis jääb igavesti meie ajalukku genotsiidina – inimsusevastase aegumatu kuriteona.

Genotsiidi otseseid süüdlasi – teostajaid, küüditamise läbiviijaid reameeste tasandil oli Eestis rohkem kui vagunitega Venemaale äraviidud inimesi. Nende hulgas kümnekond teisejärgulist küüditajat on Eesti kohtute poolt süüdi mõistetud ja Euroopa Inimõiguste Kohus on tunnustanud nende süüdimõistmise pretsedenti. Kuid kõrgemal tasemel süüdlaste suhtes, kes on riigijuhtide poolt salalepetes fikseeritud, ei ole ikka veel selgust, vaatamata küüditamise 64. aastapäevale.

Millisel määral, kuidas ja miks lubasid Teheranis, Jaltas ja Potsdamis 1943-1945. aastatel kooskõlastatud Stalini-Roosevelti-Churchilli lepped (rääkimata Atlandi Hartast) mõni aasta hiljem Stalinil inimsusevastaselt tegutseda? Suurbritannia ootab aastat 2017, mil pärast 75 aastast ooteaega avalikustatakse Jossif Stalini ja Winston Churchilli 1942. aasta salalepped. Vaevalt on seal midagi head eestlaste suhtes. Eesti esindaja on näinud Moskvast toimikut, mis sisaldab NSVL salaleppeid aastatest 1933-1949 (T.Lepp, Maaleht, 14.06.2012). Kahjuks avanevad välispoliitilised saladused aeglaselt. Seejuures Nõukogude Liidu sisepoliitikast teame, et juba 31.01.1938 kirjutati Moskvast alla kompartei keskkomitee poliitbüroo salajasele otsusele, millega eestlased kui rahvus kuulutati nõukogude korra vaenlaseks. NKVD-le anti vastavad korraldused. Seega venemaa-eestlaste hävitamine kommunistide poolt algas täie hooga juba 1937. aastal ja varemgi. Nõukogude Liitu veristanud suur terror lõpetas Venemaa eestluse (Aadu Must, Eestlased ja suur terror: www.hot.ee/vvl/terror_01.htm).

Mida need sõnad ja korraldused tähendasid alates 1940. aastast Eestis, – seda me ka teame. Kuid miks toetati neid sõnu välismaailmas? Miks ei taheta neid sõnu isegi tänapäeval uskuda?

Ajalookäsitlustes ja ka Memento registri büroos (ERRB) piirduakse vaid küüditamiste ja teiste represseerimisprotsesside analüüsiga. Ligi 20 aastat koostame ja täiendame, hajutatud ja lünklike andmete alusel, represseeritud isikute nimekirju. Raamatutena on ilmunud juba 11 mahukat köidet, valmimas on 12. köide. Kuid ikka veel ei ole küllaldase selgusega näidatud, et mitte kaebekirjad, vaid kommunismi ideoloogia viis riiklike kuritegudeni.

Mõni sõna märtsiküüditatute arvust

"Kõige näitlikum ja seetõttu veenvam tõestusmaterjal Eesti rahva hävitamise kohta on hukatute, tapetute, vangipandute ja küüditatute võimalikult täielikud nimestikud." (Enn Sarv, Õiguse vastu ei saa ükski. 1997, lk 283). Pärast ERRB poolt koostatud märtsiküüditatute nimekirjaraamatute avaldamist 1999. ja 2003. aastal oleme arhiividest, uutest raamatutest ja lugejatelt saanud täiendavalt 427 märtsiküüditatud isiku andmed, neist 259 on laste andmed. Viimased andmed on raamatus "Kommunismi kuriteod Eestis. Lisanimestik R8/1" aastast 2010. Lisades täiendavad (427 isiku) andmed varasematele, on seisuga detsember 2010 meie registribüroo kogunud, kontrollinud ja trükkis avaldanud 33 175 märtsiküüditamisega represseeritud inimese andmed. Meie raamatutes on kuni 20 parameetrit andmeid iga isiku kohta. 1952. aastal Eesti NSV julgeolekuministrina 1950-1953 töötanud polkovnik Valentin Moskalenko andmetel oli 1949. aastal koostatud materjalid 9714 pere ehk 31 632 isiku küüditamiseks. Vahe ERRB ja julgeoleku andmetes on 1543 inimest. Need on Siberis küüditamiskohas sündinud lapsed, küüditatud perede juurde suunatud vangilaagrist vabanenud pereliikmed, omal kulul Eestist Siberisse lähedaste juurde sõitnud inimesed jne. Ootamatult tõdeme ERRB ja julgeolekuministri arvamete lähedast kokkulangevust. 1949. aasta 25.-29. märtsil leiti üles (saadi kätte) ja pandi trellitatud loomavagunitesse 21 570 inimest. Need inimesed, peamiselt raugad, naised ja lapsed, viidi Siberisse – Novosibirski, Omski ja Irkutski oblastite ning Krasnojarski krai looduslikult karmimatesse paikadesse igaveseks ajaks sundasumisele. Mõne aasta jooksul lisandus sundasumispaikadesse vähemalt 400 vangilaagritest vabanenud pereliiget ja 848 represseerituna sündinud last.

Küüditamispäevadel 25.-29- märtsini 1949 varjus küüditajate eest 10 357 inimest, muutudes valdavalt koduta ja varata tagaotsitavateks, sissekirjutuseta ja tööle mittevõetavateks isikuteks. Tihti ka metsavendadeks, vangistusega karistatavateks illegaalideks. Kõiki neid nimetame mitteküüditatud inimesteks, kes olid registreeritud KGB organites ja kelle kohta oli koostatud, ametlikult kinnitatud küüditamisele määratud perekonna või üksikisiku toimikud. Nende elu oli sageli tunduvalt rängem, kui Siberisse küüditatud inimestel. Seepärast ärgem nimetagem mitteküüditatud isikuid kui vägivalla eest pääsenuteks.

Eesti kommunismiohvrite memoriaal

Eesti kommunismiohvrite memoriaali ideekavandite konkurss ja asukoha valik püsivad aktuaalsena juba rohkem kui aasta. Kultuuriministeeriumi žürii ei valinud rajatavat monumenti välja, toimus vaid ideede ja arhitektuursete lahenduste konkurss, mis kogus ideid Eesti Vabariigi valitsusele memoriaali rajamise järgmiste etappide jaoks. Sel teemal on jätkuvalt võimalus osaleda ja kaasa rääkida. Memento Tallinna Ühenduse ja ka Tartu Memento aktivistid soovivad memoriaali rajamisel võtta eeskujuks Washingtonis 1982. aastal rajatud 58 195 isikunimega mälestusmemoriaal (vt. lisatud 2 fotot). Selle memoriaali põhiosaks on kõrge sirge sein, nimede tulpadega ühel küljel. Kui Eesti kommunismiohvriteks lugeda poliitilistel põhjustel KGB poolt aastatel 1940-1990 tapetud, vangistatud ja küüditatud inimesed, kes Eesti kodudest sundkorras ära viidi, siis saame 95 908 nime (ERRB andmed, seisuga detsember 2010) memoriaali nimedeseina marmorplaatidele või metallile kandmiseks. Kui seina kõrguseks on 2,5 meetrit, nimeridade tihedus 140 nime/ruutmeetri kohta, siis saaksime memoriaali ühepoolset täiskirjutatud nimedeseina pikkuseks 274 meetrit. Nimedeseina maksumus on ligi 960 000 eurot (siin erihinnaks on 3000 nimega 21,4 ruutmeetiline seinatükk, maksumusega 30000

eurot). Eesti Demokraatlik-Rahvuslike Jõudude Koostöökoda, kuhu kuulub ka Eesti Memento Liit, soovitas kommunismiohvrite memoriaali asukohaks Tallinna kesklinna.

Kui represseerituteks lugeda samuti okupeeritud ala elanikke, kes sundmobiliseeriti okupandi sõjaväkke (kuigi rahvusvaheliste seadustega oli see keelatud) ning samuti kommunismiohu eest lääneriikidesse 1940-1946 põgenenud eestlased (pagulased), siis Eesti kommunismiohvrite arv ja memoriaali nimedeseina pikkus oleks 3 korda suurem, ehk üle 800 meetri. Nimede kandmine roostevaba terase pinnale suurendaks nimeridade tihedust, ka väiksemad tähed oleksid loetavad ja nimedeseina pikkus tuleks väiksem.

Märtsiküüditatud moodustavad ligi sajatuhandest kommunismiohvrist ühe kolmandiku. Tuletagu see memoriaal meelde President Lennart Mere sõnu selle kohta, et rahvusvaheline õigus on Eesti aatomipomm.

Kohtumine Eesti Vabariigi Presidendiga

Küüditamise nimekirjad on meile olulised juba järgmisel, 2014. aastal, kui möödub 65 aastat märtsiküüditamisest. Selle aastapäeva puhul on kavas korraldada endistele märtsiküüditamisega represseeritud isikutele kohtumine Eesti Vabariigi Presidendiga ja vastava rinnamärgi andmine. Sellest kohtumisest räägime Memento Tallinna Ühenduse koosolekul, mis toimub 25. aprillil 2013, algusega kell 12.00 Rahvusraamatukogu suures saalis.

Lõpetuseks

Meeldiv on tõdeda, et Vabariigi President oma 24. veebruari 2013. a. kõnes tänas ja tunnustas just Eesti vanemat põlvkonda, kes tema sõnul elas üle iseseisvuse kaotuse ja sellele järgnenud õudused ning sellele vaatamata on säilitanud Eesti suhtes optimismi.

Neid õudusi läbi elanud vanema põlvkonna esindajana kinnitan, et jah – loomulikult oleme säilitanud Eesti suhtes optimismi. Meil on heameel, et elame iseseisvas Eestis ja me oleme oma riigi üle uhked!

Avaldan tänu Siseministeriumile tänase mälestuspäeva korrektse organiseerimise eest!

Täna tähelepanu eest!

Leo Õispuu, 25.03.2013